

Kartano arkkitehtuuri- ja kulttuurihistorian tutkimuskohteena

Anja Kervanto Nevanlinna

Anna-Lisa Amberg: "Kotini on linnani" – Kartano ylemmän porvariston omanakuvana. Esimerkkinä Geselliuksen, Lindgrenin ja Saarisen suunnittelema Suur-Merijoki vuodelta 1904. Suomen Muinaismuistoyhdistys 2003, 213s.

Anna-Lisa Amberg on taidehistorian väitöskirjassaan "*Kotini on linnani*" – *Kartano ylemmän porvariston omanakuvana* tutkinut Suur-Merijoen kartanon päärakennusta, jonka pietarilainen liikemies Maximilian Othmar Neuscheller rakennutti kesäkodikseen Viipurin lähistölle ja jota on sen valmistumisesta 1904 lähtien pidetty suomalaisen *art nouveaun* tai ns. kansallisromanttisen arkkitehtuurin merkkiteoksena. Ambergin tavoitteena oli selvittää, millainen kyseinen rakennus oli, miksi kesäkodiksi rakennettiin tällainen talo ja minkälaisesta elämäntyylisestä ja arvomaailmasta talo kantoi merkkejä.

Ambergin tutkimuskohde ja näkökulma liittyvät englantilaiseen ns. *country house*-arkkitehtuuriin. Englantilaiset kulttuuriperinnön vaalijat kiinnostuivat kartanoista viimeistään 1970-luvulla, kun Lontoon Victoria and Albert Museum järjesti näyttelyn "*The Destruction of the Country House*". Kun yhteiskuntaa moder-

nisoitiin yhä nopeammin, suuri maaseututalotilusten keskellä näytti edustavan englantilaisuuden ydintä ja historiallista jatkuvuutta.

*

Arkkitehtuurihistoriassa kartanoita oli perinteisesti tarkasteltu lähinnä osana tyylihistoriaa ja näyttöinä niitä suunnitteleiden arkkitehtien taidoista. Kirjassaan *Life in the English Country House* (1978) Mark Girouard analysoi englantilaisen maalaiskartanoiden ja niissä asuneiden ihmisten elämäntapojen muutoksia keskiajalta toiseen maailmansotaan. Girouardin tutkimus merkitsi näkökulmaa kulttuurihistoriallisesti suuntautuneeseen arkkitehtuurihistoriaan.

Myös Amberg on saanut virikkeitä Girouardilta, mutta Suur-Merijoen kartano eroaa tärkeässä suhteessa Girouardin tutkimuskohteista. Rakennus on tuhoutunut, ilmeisesti sotien seurauksena. Mikä siis oli Ambergin tutkimuskohde? Amberg rekonstruoi rakennuksen "alkuperäisen asun" suunnittelupiirustusten, valokuvien, säilyneiden esineiden sekä kirjallisten kuvausten ja arviointien pohjalta. Näin hänen kohteenaan ei ollut rakennuksen käytön

Kuva 1: Suur-Merijoen kartano. Eliel Saarisen akvarelli 1903.

kulttuurihistoria tai asukkaiden elämäntapa tietynä pitempänä ajanjaksona vaan rakennus sellaisena kuin se oli heti valmistuttuaan. Millä tavalla Othmar Neuschellerit todellisuudessa elivät kesäkodissaan ne runsaat kaksi vuosikymmentä kun rakennus oli perheen käytössä, siitä on ilmeisesti ollut hyvin niukasti aineistoa käytettävissä. Amberg tarkentaakin, että hänen tavoitteenaan on ollut vain niiden mahdoli-

suuksien kartoitus, jolle Suur-Merijoen asuntotyyppi tarjosi puitteet. Tämä lähenee perinteistä arkkitehtuurihistoriaa, joka on kohdistunut rakennuttajan ja suunnittelijoiden intentioihin.

*

Hyvin ohuille maininnoille on tutkimuksessa jäänyt Suur-Merijoen kartanon luonne kesäkotina ja tässä mielessä osana elämäntapaa, jonka keskus sijaitsi Pietarissa. Karjalan kannas alkoi houkutella pietarilaisia kesänviettopaikkana jo Saimaan kanavan valmistuttua, ja Pietarin-Helsingin rata paransi edelleen matkayhteyksiä. Vuosisadan vaihteessa huviloita tällä alueella omistivat niin virkamiehet kuin teollisuusmagnaatitkin, mm. Nobelin perhe.

Vauraus saattoi olla suurta luokkaa; Amberg muun muassa kertoo Maximilian Othmar Neuschellerin rakennuttaneen laulajataräidilleen oopperatalon Nizzaan. Suur-Merijoen

Kuva 2: Kartanon oleskeluhalli ja sitä varten erityisesti suunniteltu sisustus. Signe Branderin valokuva 1912.

kartanon kulttuurihistorian analyysi olisi mielestäni edellyttänyt sen täsmällisempää problematisointia pietarilaisen elämäntavan kokonaisuuden suhteen.

Kartanosuunnitelmaan vaikuttaneina tekijöinä Amberg tarkastelee porvarillista elämäntapaa, italialaispohjaista *villa*-arkkitehtuuriperinnettä ja linnaa tyyli-ihanteena. Viitteet ulottuvat ajallisesti Andrea Palladion 1570 julkaistusta teoksesta saksalaisiin 1800-luvun alkupuolen kuninkaanlinnoiniin ja Pierre Bourdieun 1980-luvulla kehittämään kulttuurisen erottelun malliin, jopa Disneylandiin. Suomalaista kartanoperinnettä tutkimuksessa ei käsitellä, mutta sen merkitys Suur-Merijoen kartanon muotoutumiseen on ilmeisesti ollut vähäinen.

*

Ajallisia tai tiettyyn kulttuuripiiriin sidottuja täsmennyksiä tekstissä on niukasti. Amberg näyttää oletavan, että eri maiden ja eri aikojen porvaristoryhmät ovat kulttuurisesti yhdenmukaisia ainakin kartanorakennuksen muotoutumisen suhteen. Ambergin mukaan esimerkiksi ”perinteisesti ruokasalin tuli sisustuksiltaan edustaa asunnossa maskuliinisuutta olohuoneen ollessa tämän selvin vastakohta, naisen valtakunta ja naisellisuuden ilmentäjä” mutta viitteissä tarkastellaan vain 1800-luvun englantilaista kartanoperinnettä, ei esimerkiksi Othmar Neuschellereitä lähempänä ollutta saksalaista tai ajankohtaisempaa pietarilaista vuosisadan vaihteen traditiota. Vaikutteiden poiminta näin tarkoitushakoisesti on ongelmallista eikä täysin luotettavaa.

Kuvauksena siitä, millainen Arkkitehti-toimisto Gesellius, Lindgren, Saarisen suunnittelema Suur-Merijoen kartanon päärakennus oli, Ambergin tutkimus on kiinnostava ja tarkentaa merkittäväällä tavalla tämän aikakauden arkkitehtuurihistoriaa. Suur-Merijoen kartanoa

on nyt aikaisempaa monipuolisemmin mahdollista verrata samojen suunnittelijoiden samoihin aikoihin rakenteilla olleeseen Hvitträskin ateljeetaloon. Ambergin laajaa, huoneiden yksityiskohtienkin tarkasteluun ulottuvaa tekstiä tukee runsas kuva-aineisto, johon sisältyy sekä arkkitehtien taitavasti visualisoimia suunnitelmia että aikalaiskuvia ammattijulkaisuista ja yksityiskokoelmista, erityisesti talon omistajan ottamia, harvinaisen varhaisia 1910-luvun väriaiokuvia.

*

Voidaanko Suur-Merijoen kartanoa pitää ylempään porvariston omakuvana? Othmar Neuschellereiden osuus rakennuksen muotoutumiseen ei varmasti ole ollut ratkaisevaa ja sen dokumentaatio on liian epävarmaa tällaisen päätelmän pohjaksi. Rakennus perustui ennen muuta arkkitehtien tulkintaan tämän porvaristoperheen elämäntavoista ja niiden toteuttamiseen arkkitehtuurin keinoin – siis arkkitehdin perinteisen ammattitaidon piiriin luettavaan asiaan. Anna-Lisa Ambergin tutkimuksen kulttuurihistoriallinen ulottuvuus liittyykin enemmän suunnitteluun kuin elämäntapoihin tai arvoihin. Tässä mielessä Suur-Merijoen kartano oli ennen muuta arkkitehtikolmikko Gesellius – Lindgren – Saarisen omakuva.

KIRJALLISUUTTA

Girouard, Mark (1978): *Life in the English Country House. A Social and Architectural History*. Yale University Press, New Haven.

Kirjoittaja on Turun yliopiston taidehistorian (ma.) professori ja virkavapaalla akatemiatutkijan virasta Helsingin yliopiston taidehistorian oppiaineessa.